

Kapitola 9

Státy Východního partnerství v české zahraniční politice

Lucia Najšlová

Východní politika patří k dlouhodobě deklarovaným prioritám české zahraniční politiky. I když v roce 2015, zejména v jeho druhé polovině, dominovala diskusi o evropské politice sousedství uprchlická krize, podařilo se dosáhnout několika posunů i v politice východní. Za nejzásadnější možno považovat pevné ukotvení východní politiky jako priority ve všech nových koncepčních dokumentech, přičemž v zahraničněpolitické koncepci je východní Evropa spolu se západním Balkánem definována jako součást euroatlantického prostoru. Tyto změny vycházejí z programového prohlášení vlády ČR přijatého v roce 2014, ve kterém se zavázala chápat EU jako základní rámec české zahraniční politiky.¹

Evropská politika sousedství byla spuštěna v roce 2004 za účelem podpory demokratizace jižního a východního sousedství Unie a jejich přibližování k standardům EU. Ze strany Unie šlo o kombinaci rozvojové a bezpečnostní politiky, jelikož podporou reformních programů v sousedství sledovala i své strategické zájmy. Východní partnerství, zahájené v roce 2009 i z iniciativy ČR, pak představuje prohloubení nabídky směrem k šesti postsovětských zemí – Arménii, Ázerbájdžánu, Bělorusku, Gruzii, Moldavsku a Ukrajině. I když za více než dekádu sousedské politiky došlo v mnoha oblastech k pokroku a bylo dosaženo větší provázanosti s EU, hlavní cíle zůstávají zatím nenaplněny.²

I přes kroky k hlubší institucionalizaci zápasila česká východní politika s řadou problémů. K těm zásadním patří: (1) nízká míra identifikace řady elit i veřejnosti se základními politickými cíli evropské integrace, přičemž právo těžit z jejich pozitivních výsledků bývá často akcentováno nad povinnost přispívat k řešení problémů; (2) nepoměr mezi ambicí – deklarovanými cíli ve východní politice – a prostředky (finanční, lidské zdroje) alokovanými na její dosažení. Za problematické lze rovněž považovat kontroverzní prohlášení prezidenta ČR ve vztahu k situaci na Ukrajině a nesoulad mezi obchodními prioritami a politickými cíli vlády v politice sousedství. Tato kapitola sumarizuje hlavní body v české východní politice v roce 2015, přičemž hlavní pozornost věnuje Ukrajině.

STÁTY VÝCHODNÍHO PARTNERSTVÍ V ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Ve srovnání s předchozím rokem byla východní Evropa daleko méně politizovaným a polarizujícím tématem. To je možno připsat vícero skutečnostem – situace na Ukrajině už nebyla novinkou, ve druhé polovině roku začala politické agendě dominovat uprchlická krize a, do třetice, Česká republika už měla za sebou několik kol debaty o zahraničněpolitickém směřování. Stejně jako v roce 2014 možno politiku ČR označit spíš za *reaktivní*, a i když se ČR snažila spoluvytvářet evropskou politiku, nekladla si vyšší cíle než dosažení pokračování v dávněji domluvených prioritách – pokračování asociačního procesu a vízové liberalizace. Zejména v druhé polovině roku byla pozice ČR v evropských institucích složitější, a to v důsledku zdráhavého postoje ke sdílení odpovědnosti za řešení uprchlické krize.

V roce 2015 schválila vláda několik koncepčních dokumentů, které východní Evropu pevněji ukotvují v české zahraniční politice.³ *Bezpečnostní strategie ČR*, schválená v únoru, považuje za východiska české bezpečnostní politiky členství v NATO a EU; vychází z principu nedělitelnosti bezpečnosti: „*Vzhledem k charakteru bezpečnostního prostředí obrana a ochrana občanů a území státu nekončí na hranicích ČR.*“⁴ Východní partnerství, včetně politiky rozšiřování EU a NATO, je prezentováno jako jeden z prioritních nástrojů bezpečnostní politiky v evropském prostoru.⁵

V dubnu 2015 přijala vláda *Koncepci politiky ČR v EU*, která stanovuje čtyři cíle: mír a bezpečnost; hospodářský rozvoj; spravedlnost a solidarita a pevné ukotvení ČR v EU.⁶ Aktivní působení v politice Východního partnerství se v koncepci uvádí jako součást míru a bezpečnosti – Česká republika má zájem o posílení společné bezpečnosti a obranné politiky EU, stabilizaci sousedství a pokračování rozšiřování Unie. Důležitý je akcent na možnost volby sousedů: „*Vláda bude aktivně spoluvytvářet politiku Východního partnerství. Bude podporovat hlubší diferenciaci této politiky tak, aby lépe reflektovala očekávání jednotlivých partnerských zemí a zároveň jim zajistila svobodnou volbu jejich vazby na EU.*“⁷

Součástí koncepce je i důraz na sociální rozměr zahraniční politiky: „*V rámci liberalizace světového obchodu bude vláda nadále dbát o zachování vysoké úrovně práv zaměstnanců, evropských standardů ochrany zdraví, bezpečnosti či životního prostředí.*“⁸ V přístupu vlád je tak citelný důraz na komplexnější přístup a provázanost domácí a zahraniční politiky.

V červenci 2015 vláda schválila novou *Koncepci zahraniční politiky ČR*.⁹ Koncepce chápe zahraniční vztahy jako soubor aktivit státních a nestátních aktérů a vytyčuje důležitou ambici „*přispívat ke koherenci vnitrostátních politik s mezinárodními závazky ČR.*“¹⁰ Tato ambice je důležitá hlavně z toho hlediska, že jedním z hlavních zdrojů zahraničněpolitického vlivu je schopnost vést příkladem – a to zejména pokud se jedná o vliv v zemích, ve kterých probíhá transformace.¹¹ Základním východiskem je členství v EU, důležitými ukotveními jsou pak členství v euroatlantickém prostoru a multilaterálních organizacích. Prioritními cíli jsou bezpečnost, udržitelný rozvoj, lidská důstojnost a lidská práva, služba občanům a šíření dobrého jména ČR v zahraničí.

V nové koncepci jsou východní Evropa spolu se západním Balkánem jedinými dvěma teritorii vyjma EU a USA, která jsou uváděna jako přímá součást euroatlantického prostoru. Spolu s jihovýchodní Evropou (západní Balkán) jsou tak jedinými dvěma teritorii vyjma EU a USA, která jsou uváděna jako přímá součást euroatlantického prostoru. Česká republika má ambici „podporovat a utvářet“ Východní partnerství, přičemž prioritními zeměmi, i v důsledku jejich vlastních rozhodnutí, jsou Ukrajina, Gruzie a Moldavsko. Mezi řádky koncepce posílá i jasný vzkaz do Ruska (které nechápe jako součást euroatlantického prostoru, ale řadí ho k „ostatním teritoriím“). V části o východní Evropě se uvádí: „*ČR má z důvodů geografických, historických, ekonomických i strategických obzvláštní zájem na bezpečnosti, stabilitě a prosperitě východní Evropy. Respektuje právo na volbu zahraničněpolitické orientace i integračních preferencí jednotlivých zemí regionu. Ty ovšem nemohou být vynucovány vnějším tlakem a hrubým zasahováním do jejich vnitřních záležitostí. Česká republika rovněž nebude akceptovat narušování svrchovanosti a územní integrity států, které je v rozporu s mezinárodním právem.*“¹²

Další důležitou strategií schválenou vládou v roce 2015 je *Koncepce podpory lidských práv a transformační spolupráce*. Cíle a nástroje koncepce jsou ve srovnání s předchozí strategií formulovány komplexněji – zahrnují environmentální práva, práva sexuálních menšin, pracovní právní standardy. Pokud jde o teritoriální priority, ty se zásadně nezměnily, přičemž východní Evropa a západní Balkán jsou jediné dva regiony, kterým se dostalo explicitní zmínky: „*V rámci Programu transformační spolupráce nabízí ČR svou zkušenost zejména zemím, které jsou jí kulturně, geograficky, historicky, nebo jinak blízké. Prioritně se proto soustředí na spolupráci s partnery ve východní Evropě a na západním Balkáně.*“¹³

Metodický pokyn ke koncepci pak jako prioritní cílové země uvádí: Barmu, Bělorusko, Bosnu a Hercegovinu, Gruzii, Kubu, Kosovo, Moldavsko, Srbsko a Ukrajinu.¹⁴ Většina oprávněných příjemců české transformační pomoci jsou tedy země východní, resp. jihovýchodní Evropy. Pokud jde o politickou atmosféru, i když se vrcholní ústavní činitelé zavázali koordinovat své kroky a snažit se o jednotnou zahraniční politiku, docházelo k názorovým střetům, a to zejména mezi vládou a Hradem.¹⁵ Problémem bylo odlišné chápání významu ukrajinsko-ruského konfliktu a demokratických hodnot. Premiér a ministr zahraničních věcí se k ukrajinské krizi opakovaně vyjádřili v duchu výše citovaných koncepcí, přičemž východisko prezidentské pozice shrnul ředitel zahraničního odboru prezidentské kanceláře Hynek Kmoníček: „*Při vši komplikovanosti situace na Ukrajině se ukazuje, že jde o léčenou chřipku, která je sice mimořádně těžká, ale prostě nejde o smrtelnou chorobu evropské civilizace. Islámský stát jako apokalyptická sekta, která již nalákala k boji proti nám osmadvacet tisíc našich Evropanů, je ale zcela neporovnatelné riziko.*“¹⁶

Prezident Miloš Zeman zpochybňoval vážnost kroků RF, třeba slovy „*invaze není vyslání několika set dobrovolníků, invaze je minimálně sto padesát tisíc vojáků, pět tisíc tanků*“.¹⁷ Spor s prezidentem je však hlubšího rázu, v roce 2015 několikrát představil své chápání lidské důstojnosti i hodnot, ke kterým se hlásí ČR po roce 1989. Na adresu lidí, kteří se narodili v Evropě, ale jejich předkové mají africký původ, řekl: „*Jejich původními zeměmi nadále zůstávají Alžír, Libye nebo, chcete-li, Mali z pros-*

tého důvodu, že je tam jakási genetická závislost. Čech zůstává Čechem i tehdy, když žije ve Francii. Zatímco v případě Čechů není problém odlišné kultury, Čech se ve Francii dokáže skvěle adaptovat, viz Milan Kundera, tak lidé z těchto zemí zmíněnou adaptační schopnost nemají. To není kritika, to je konstatování.“¹⁸

Prezident Zeman slavil 17. listopad, Den boje za svobodu a demokracii, na pražském Albertově ve společnosti Martina Konvičky, vůdce Bloku proti islámu.¹⁹ Konvička začala stíhat Policie ČR pro podezření z podněcování nenávisti ve výrocích na sociálních sítích v posledních letech.²⁰ Premiér následně prezidentovy kroky odsoudil a uvedl, že Zeman „*legitimizuje šíření xenofobie a nenávisti v té naprosto extrémní podobě*“.²¹ V důsledku podobných výroků a činů prezidenta obraz České republiky ve světě utrpěl.

STÁTY VÝCHODNÍHO PARTNERSTVÍ V ČESKÉ ZAHRAJNIČNÍ POLITICE: AGENDA A UDÁLOSTI

Evropská unie zahájila politiku Východní partnerství (VP) v roce 2009, cílem bylo posílit vazby se šesticí východoevropských zemí – Arménií, Ázerbájdžánem, Běloruskem, Gruzii, Moldavskem a Ukrajinou. Prostřednictvím nástrojů VP má EU ambici podpořit v sousedních zemích reformy, které by jejich veřejnou správu a ekonomiku přiblížili EU. Partneři, v případě plnění podmínek, můžou získat finanční pomoc, odborné poradenství a částečnou integraci do společného evropského trhu, s perspektivou členství v Unii se však zatím nepočítá. Politikou VP nesleduje EU jenom rozvojové cíle – chápe ji také jako nástroj bezpečnostní politiky. I když zatím nedošlo k naplnění většiny ambicí VP, a to v důsledku nedostatků politiky EU, východoevropských vlád a intervencí Ruské federace, zaznamenala několik dílčích úspěchů. V roce 2015 byla hlavní oblastí zájmu ČR situace na Ukrajině. V únoru 2015 byla v rámci tzv. normandského formátu (ve složení Vladimir Putin, Angela Merkel, Francois Hollande a Petro Porošenko) uzavřena druhá mínská dohoda – soubor opatření, které měly dovést k deeskalaci napětí na Ukrajině. Součástí dohody bylo příměří od 15. 2. 2015, stáhnutí těžkých zbraní a zahraničních ozbrojených jednotek a ukrajinská ústavní reforma směrem k decentralizaci.²² Závěry této schůzky následně podpořila Bezpečnostní rada OSN, která vyzvala všechny zúčastněné strany k implementaci balíčku opatření a pověřila OBSE monitoringem.²³ Zvláštní Monitorovací Mise OBSE pro Ukrajinu byla na žádost ukrajinské vlády zřízena v březnu 2014 a z jejich průběžných zpráv je zřejmé, že k porušování příměří dochází opakovaně.²⁴ Největším úspěchem je zřejmě práce v rámci Trilaterální kontaktní skupiny, která se zabývá budoucím řešením otázek bezpečnosti, uprchlíků a vysídlených a ekonomickou obnovou. Pokud jde o obnovu ukrajinské kontroly nad vnějšími hranicemi, stáhnutí ruských separatistů a zbraní, a decentralizaci, došlo k minimálnímu pokroku.²⁵

I přes vyostřenou bezpečnostní situaci se podařilo završit důležitou fázi v procesu přidružování – 17. summit EU–Ukrajina v dubnu 2015 byl prvním asociačním summitem (k prozatímní implementaci asociační dohody dochází od ledna 2016).²⁶ Summit se zabýval reformním programem ukrajinské vlády a konfliktem na východě země –

v obou otázkách EU přislíbila podporu. V květnu se v Rize uskutečnil čtvrtý summit nejvyšších představitelů EU a VP. I když hlavním předmětem byla diskuse o cílech a nástrojích evropské politiky a očekáváních partnerů, summit se nesl ve stínu probíhající ruské agrese ve východní Evropě. V závěrečné deklaraci partneři uvádějí: „*Postup proti Ukrajině a události v Gruzii od roku 2014 ukázaly, že základní principy suverenity a teritoriální integrity v rámci mezinárodně uznaných hranic nejsou v 21. století na evropském kontinentě samozřejmostí. EU je nadále zavázána k podpoře teritoriální integrity, nezávislosti a suverenity svých partnerů.*“²⁷

K dílčím úspěchům v integraci s EU dochází zejména v případě Gruzie, Moldavska a Ukrajiny, které začínají implementovat asociační smlouvy a postupně u nich dochází k hlubší integraci s EU v sektorových programech (kupř. vzdělávací programy Erasmus a Horizon 2020). I proto řada tvůrců politiky i analytiků mluví o diferenciaci přístupu k jednotlivým zemím.²⁸

Znakem jisté akceptace aktuální situace ve zbylých zemích je i říjnové rozhodnutí Rady EU zrušit část sankcí vůči běloruskému režimu, přičemž proces pokračoval v únoru 2016, kdy došlo k zrušení téměř všech restriktivních opatření.²⁹ K tomuto kroku došlo jednak v důsledku několika vstřícných kroků Lukašenkova režimu, jednak v důsledku eskalace konfliktů v dalších zemích sousedství (Ukrajina, Sýrie) a související snaze Unie snižovat napětí.

Důraz na stabilitu jako východisko sousedské politiky je zřejmý i z pravidelné hodnotící zprávy o stavu a budoucích výhledech Evropské politiky sousedství, kterou v listopadu zveřejnily Evropská komise a Vysoká představitelka EU pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku a která je výsledkem konzultací s oficiálními představiteli a občanskou společností v členských a partnerských zemích. Hned první kapitola se zabývá „stabilizací sousedství“: „*V nejbližších třech až pěti letech je nejurgentnější výzvou pro mnohé části sousedství stabilizace. [...] Chudoba, nerovnost, pocit nespravedlnosti, korupce, slabý ekonomický a sociální rozvoj a nedostatek příležitostí, zejména pro mladé lidi, mohou být kořeny nestability a zvyšovat náchylnost k radikalizaci. Nová EPS [Evropská politika sousedství] podnikne odhodlané úsilí podporovat ekonomiky a zlepšit vyhlídky pro místní obyvatelstvo.*“³⁰

Zpráva pokračuje výčtem ambiciózních cílů a opatření, které se dotýkají téměř každého aspektu bezpečnosti a politické modernizace-reformy, včetně otázek nezaměstnanosti, národnostní rovnosti a klimatických změn. Představuje adresné nástroje na posílení vztahu EU-sousedství, avšak sama konstatuje, že od EU samotné se nedá čekat, že vyřeší všechny problémy v sousedství. Zpráva je poněkud skromná ve zmiňování vnitřních nedostatků EU – koneckonců, politika sousedství stojí do velké míře na ambici Unie vést příkladem a na akceptaci sousedů, že EU tím dobrým příkladem je. Řada z problémů, se kterými se potýkají východoevropské země, je nedořešených i v samotné Unii, a i když je na tom Unie jako celek pořád lépe než východní Evropa (politické svobody, fungování institucí, sociální stát, bezpečnost), nedostatečná pozornost průběžné údržbě jednotlivých pilířů evropského blahobytu může situaci rychle změnit. Zatím je však mezi svobodami a prosperitou v EU a partnerských zemích jasný rozdíl – pro ilustraci uvádíme několik indikátorů.

Tabulka 1:
Index svobody tisku organizace Reporters without borders
(celkový počet zemí: v roce 2013 – 177, v dalších letech – 180)³¹

Země	2013	2014	2015	2016
Arménie	74	78	78	74
Ázerbájdžán	156	160	162	163
Bělorusko	157	157	157	157
Gruzie	100	84	69	64
Moldavsko	55	56	72	76
Ukrajina	126	127	129	107
Česká republika	16	13	13	21

Tabulka 2:
Index Prosperity organizace Legatum Institute
(v roce 2015 bylo hodnoceno 142 zemí, čísla v tabulce indikují
globální pořadí zemí v jednotlivých kategoriích)³²

Země	celkové pořadí	ekonomika	podnikání a příležitost	vládnutí	vzdělávání	zdraví	bezpečnost	osobní svoboda	sociální kapitál
Arménie	93	126	69	92	49	86	55	119	124
Ázerbájdžán	71	51	70	94	82	68	71	92	80
Bělorusko	63	89	54	121	31	38	53	128	37
Gruzie	80	119	71	43	66	82	57	72	139
Moldavsko	92	128	68	101	72	83	69	113	106
Ukrajina	70	127	52	120	37	79	54	91	41
Česká republika	26	26	29	34	13	26	24	45	66

Regionální spolupráce: Visegrádská skupina (V4)

Od druhé poloviny roku 2015 přebrala Česká republika rotační předsednictví Visegrádské skupiny. Předsednictví považuje východní Evropu, zejména Ukrajinu, za klíčovou část spolupráce V4: „*Nejdůležitější oblastí zahraničněpolitických aktivit Visegrádské skupiny je zaměření na státy východní a jihovýchodní Evropy. Za českého předsednictví bude V4 uskutečňovat kroky na podporu evropské orientace, a, pokud jde o Gruzii, Moldavsko a Ukrajinu, evropskou perspektivu zemí Východního partnerství v souladu s Evropskou politikou sousedství, revize, které se státy V4 budou aktivně účastnit.*“³³

Kromě konkrétních podpůrných programů východoevropské modernizace se program o východní Evropě zmiňuje i v kontextu vnější dimenze energetické bezpečnosti, bezpečnosti a obranné spolupráce a sociální dimenze evropské integrace. V průběhu roku (i během předchozího slovenského předsednictví) bylo Východní partnerství zmiňováno v téměř všech veřejně dostupných deklaracích. Hlavní pozornost byla věnována Ukrajině, a to v souvislosti s konfliktem s Ruskem na jedné straně a ve vztahu k její domácí modernizaci na straně druhé. Akcentován byl i její význam pro energetickou bezpečnost Evropy.

Ukrajinská suverenita a územní integrita byla zdůrazněna v několika deklaracích poslanců, ministrů i premiérů. V únoru se představitelé zahraničních výborů parlamentu V4 shodli: „*Anexe Krymu Ruskem a následná intervence na Ukrajině představují nejmarkantnější porušení principů OBSE od podepsání Závěrečného Helsinského aktu.*“³⁴ Další aspekt suverenity je „*suverénní právo zvolit si míru ambice ve vztazích s Evropskou unií*“, jak uvádějí ministři zahraničních věcí V4 v květnové deklaraci.³⁵

Ambice být v popředí, hrát důležitou roli v politice EU směrem k Východnímu partnerství a podporovat modernizaci a transformaci, je patrná v několika deklaracích – včetně společného prohlášení ministrů zahraničních věcí po schůzce s NB8 (Seversko-pobaltská skupina).³⁶

Bezpečnost Evropy – jak ve smyslu obrany, tak energetiky – je dalším důležitým akcentem spolupráce V4. Visegrádská skupina se angažovala v podpoře ukrajinské bezpečnosti prostřednictvím aktivit NATO a dvě desítky ukrajinských vojáků jsou součástí V4 EU Battlegroups.³⁷

Perspektiva vstupu do Unie pro východní partnery zatím na programu dne není a neprosazuje ji ani V4. V listopadu 2015 napsali ministři zahraničních věcí V4 dopis „Na Vaší cestě do EU Vám nabízíme naši pomocnou ruku“, který byl adresován občanským společnostem na západním Balkáně a publikován v několika lokálních denících.³⁸ Ministři kromě jiného píšou: „*Ujišťujeme vás, že krize, kterým EU v této chvíli čelí, přičemž migrační a uprchlická krize patří k největším výzvám, nebudou na naší straně důvodem k váhání, pokud jde o naši podporu dalšímu rozšiřování EU.*“ Občané východoevropských zemí podobně srdečný a přímý dopis nedostali.

Mezinárodní visegrádský fond pokračoval v podpoře společných projektů organizací a jednotlivců ze zemí V4 a východní Evropy prostřednictvím několika grantových schémat zaměřených na rozvoj občanské společnosti a budování institucí veřejné správy včetně univerzit.³⁹ Vzhledem k omezeným prostředkům (kupř. celkový roční rozpočet programu Visegrad University Studies Grant – EaP je 80 000 EUR) je však možno od programů očekávat jenom skromné výsledky.

STÁTY VÝCHODNÍHO PARTNERSTVÍ V ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITICE: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA ZAPOJENÍ KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

V roce 2015 se uskutečnilo několik bilaterálních schůzek představitelů České republiky a Východního partnerství, a to na různých úrovních, včetně regionálních.⁴⁰ Z důvodu postoje k ukrajinské krizi ČR zaznamenala i několik diplomatických sporů

s Ruskem – příkladem je květnové rozhodnutí RF zakázat vstup na své území cca stovce evropských politiků včetně bývalého ministra zahraničních věcí Karla Schwarzenberga, bývalého eurokomisaře Štefana Füleho, poslance TOP 09 Marka Ženíška a europoslance Jaromíra Štetiny.⁴¹ Ministr zahraničních věcí si pro vysvětlení předvolal ruského velvyslance.⁴² Klíčový však byl vztah východní Evropa–Evropská unie. K přidružení zemí Východního partnerství se stavěli negativně zejména poslanci Komunistické strany Čech a Moravy (KSČM).

Nejméně kontroverzní byla asociační dohoda s Moldavskem – Poslanecká sněmovna ji schválila jednoznačnými 122 hlasy ze 128 přítomných poslanců („za“ hlasovala většina KSČM), proti nehlasoval ani jeden poslanec, několik se zdrželo.⁴³ Problematičtější byla dohoda s Gruzii. Parlament ji ratifikoval v dubnu 2015, přičemž „za“ hlasovala většina přítomných vládních i opozičních poslanců (116 ze 168 přítomných) vyjma KSČM. Z KSČM se 26 poslanců zdrželo, za dohodu hlasoval jediný – Leo Luzar. Hlasování se zdrželo i třináct poslanců vládních stran, jediný hlas proti ratifikaci byl hlas poslance ANO Romana Kubíčka.⁴⁴ V květnu prezident podepsal obě ratifikační listiny.⁴⁵

V září 2015 Poslanecká sněmovna ČR schválila asociační smlouvu mezi EU a Ukrajinou, Senát smlouvu ratifikoval již v roce 2014.⁴⁶ Ze 138 přítomných poslanců se pro ratifikaci vyslovilo 107 (na přijetí návrhu stačilo 70), proti hlasovali jedině poslanci KSČM.⁴⁷ Prezident Zeman podepsal dohodu v listopadu 2015 s dovětkem: „*Asociační dohoda neznamená nic víc a také nic méně, než že budou zahájena jednání o přistoupení. U Turecka tato jednání trvají přibližně 20 let. [...] Nechci odhadovat, jak dlouhá budou v případě Ukrajiny.*“⁴⁸ Česká republika patří k posledním zemím EU, které dohodu s EU ratifikovali. Poslanci KSČM blokovali rokování o dohodě v květnu 2015, jedním z uvedených důvodů bylo odmítání současné ukrajinské vlády.⁴⁹ Blokování asociační dohody ze strany komunistů má kořeny v ideologických pozicích. Ilustrací je červencové vyjádření předsedy KSČM Vojtěcha Filipa: „*Rozhodnutí kyjevských orgánů o vyřazení Komunistické strany Ukrajiny z možnosti účastnit se komunálních voleb je krok, který Ukrajinu nejen vzdaluje Evropě, ale také maří naději alespoň na její asociaci k Evropské unii. Jde o zcela nedemokratické a nepřijatelné rozhodnutí založené na strachu ze skutečné demokratické strany, která měla šanci ve svobodné soutěži politických stran, a na nepřijatelné diskriminaci, jež je v rozporu s mezinárodními a evropskými úmluvami o politických právech a svobodách.*“⁵⁰

Na bilaterální úrovni vybíráme tři konkrétní oblasti – migraci, protože šlo o dominantní téma české evropské politiky v roce 2016, obchod a rozvojovou pomoc, jelikož přímo souvisí s českým angažmá ve Východním partnerství.

Občané zemí Východního partnerství jsou nadprůměrně zastoupeni mezi lidmi s platnou mezinárodní ochranou v ČR. Z celkového počtu 3644 osob s platnou mezinárodní ochranou v roce 2015 jich bylo 967, čili téměř třetina, z šesti zemí východní Evropy, přičemž většinu tvořili Ukrajinci a Bělorusové.⁵¹ Pokud jde o žádosti o mezinárodní ochranu obdržené v roce 2015, ČR jich obdržela celkem 1525, přičemž občané Ukrajiny tvořili největší počet (694), následováni občany Sýrie (134) a Kuby (128). Žádosti z dalších zemí Východního partnerství byly méně početné: Arménie (44), Ázerbájdžán (6), Bělorusko (19), Gruzie (20) a Moldavsko (21). Ažyl byl udě-

len v 24 případech (z celkového počtu 71 azylů udělených ČR v roce 2015) a doplňková ochrana ve 186 případech (z celkového počtu 399). U zbylých uchazečů bylo rozhodnutí českých úřadů negativní, resp. řízení bylo zastaveno.⁵²

Pokud jde o jiné formy registrovaného pobytu, Ukrajinci tvoří téměř polovinu cizinců ze zemí mimo EU, kteří žijí v České republice déle než 12 měsíců – 104 358 vs celkový počet 263 163. Počet občanů dalších zemí VP žijících v ČR se pak pohybuje v řádu tisíců (Bělorusko, Arménie, Moldavsko), resp. stovek (Ázerbájdžán, Gruzie).⁵³ Východoevropanů se přímo nedotkla vlna protimigrační rétoriky, která se Českem provalila ve druhé polovině roku.

Obchodní vztahy jsou jedním z důležitých argumentů, kterým česká vláda odůvodňuje angažmá ve Východním partnerství. Jak uvedl ministr Mládek v diskusi o ratifikaci dohody o přidružení Gruzie na březnové schůzi Poslanecké sněmovny ČR: „*Dohoda je důležitá pro ochranu zájmů českých firem. [...] kdybychom nebyli členy EU, tak bychom museli na podporu českých firem uzavírat dohody o ochraně investic, dohody o volném obchodu, dohody o zabránění dvojitého zdanění.*“⁵⁴

V roce 2015 Česká republika dosáhla „*největšího objemu vývozu v historii země*“.⁵⁵ Zpráva MPO hodnotící implementaci Exportní strategie v roce 2015 identifikuje jako výrazný problém situaci v Rusku. Současně však uvádí, že „*cílem většiny českých exportérů a zainteresovaných institucí je snížit vysokou závislost na zemích Evropské unie rozšířením portfolia obchodních partnerů o nová odbytíště*“.⁵⁶ Na tomto uvažování je vidět chybějící porozumění mezi politickou a hospodářskou sférou, resp. chybějící koordinaci politických a ekonomických cílů. Jak už bylo v této kapitole zmínováno loni, Exportní strategie přijatá v roce 2012 si dala za cíl chránit ekonomické zájmy ČR diverzifikací exportu a snižováním závislosti na krizových zónách, ale MPO v roce 2015 samo konstatovalo, že „*geopolitické napětí na východě Evropy*“ je překážkou v práci exportérů.⁵⁷ Nízká ochota podílet se na kultivaci společného evropského prostoru je tak nejen znakem neplnění politických závazků, ale má problematické dopady i pro samotnou ekonomiku. Dle hodnotící zprávy MPO se export do zemí EU v roce 2015 zvýšil, přičemž „*se úroveň českého exportu do zemí mimo EU udržela prakticky na úrovni předcházejícího období*“.⁵⁸ Pokud jde o export do Ruska, Kazachstánu a na Ukrajinu, poklesl ve srovnání s předchozím rokem o 30 %.⁵⁸ Za pozornost stojí zmínit skutečnost, že hodnotící zpráva MPO identifikuje jako problém „*pokračující konflikt na Ukrajině*“ a protiruské a ruské sankce, a vývoj cen ropy, přičemž o agresi RF se nezmiňuje.⁵⁹ Dvě z deseti „*podnikatelských misí*“ uskutečněných v roce 2015 směřovaly do zemí Východního partnerství – na Ukrajinu a do Ázerbájdžánu. Pokud jde o Ázerbájdžán, ministr průmyslu a obchodu J. Mládek vyzvedl roli země pro energetickou bezpečnost ČR.⁶⁰

V rozvojové pomoci patřili země Východního partnerství k hlavním příjemcům, Česká republika ale v žádné z nich nefiguruje jako top donor. V roce 2015 poskytla ČR celkem na bilaterální rozvojovou spolupráci 559,58 mil. Kč.⁶¹ Mezi programovými zeměmi, kterým je věnována dlouhodobá systematická pozornost, se nachází jen jeden stát Východního partnerství, Moldavsko, kam směřovalo 77,04 mil. Kč. Tato částka je nejvyšší z prostředků poskytnutých dalším programovým zemím – Afghánistánu (21,94 mil. Kč), Bosně a Hercegovině (70,16 mil. Kč), Etiopii (60,31 mil. Kč)

a Mongolsku (32,6 mil. Kč).⁶² Pomoc směřovala převážně do sektorů voda a sanitace a sociální služby. Česká republika vzhledem ke své omezenosti svých zdrojů nepatří k 10 top donorům ani v programových zemích své rozvojové spolupráce – v žebříčku top donorů se přitom na třetím místě, hned za institucemi EU a USA, nachází podstatně chudší Rumunsko.⁶³

Další kategorii příjemců tvoří tzv. projektové země, se kterými probíhá spolupráce méně intenzivně než s programovými. Gruzie je jediným státem VP v této kategorii, a při 38,75 mil. vyčerpaných Kč v roce 2015 byla největším příjemcem české rozvojové pomoci – pro srovnání Kambodža (16,99 mil. Kč), Kosovo (14,51 mil. Kč), Palestina (13,36 mil. Kč), Srbsko (18,38 mil. Kč) a Zambie (11,58 mil. Kč).

Ukrajina byla po vypuknutí konfliktu s Ruskem zařazena v roce 2014 mezi země, kterým je poskytována „*mimořádná pomoc*“. V současnosti v zemi probíhají projekty v rámci programu Modernizace systému veřejného vzdělávání, zaměřené na školení představitelů veřejné správy a materiální pomoc ukrajinským školám, rozpočet činí 21,5 mil. Kč.⁶⁴ Mimořádná pomoc pro Ukrajinu se realizuje na základě usnesení vlády z prosince 2014 a měla by probíhat do konce roku 2016.⁶⁵

Ukrajina byla rovněž jedinou zemí Východního partnerství, do které v roce 2015 směřovala česká humanitární pomoc. Z necelých 90 mil. Kč vyhrazených na humanitární pomoc celkově směřovalo na Ukrajinu 15 mil. Kč, což ji činí největším příjemcem. Pomoc směřovala na projekty na podporu přesídlenců na východě země. Humanitární pomoc realizovaly nevládní organizace – Člověk v tísni, ADRA, Český červený kříž a Diakonie Českobratrské církve evangelické.⁶⁶

V rámci programu transformační spolupráce poskytla Česká republika v roce 2015 celkem 56,5 mil. Kč, přičemž víc než polovina těchto prostředků směřovala právě do zemí Východního partnerství. Největším příjemcem byla Ukrajina (13,2 mil. Kč), následovalo Bělorusko (8,8 mil. Kč), Gruzie (6,3 mil. Kč), Moldavsko (3,97 mil. Kč), Ázerbájdžán (0,5 mil. Kč) a Arménie (0,3 mil. Kč). Podpořené aktivity se soustředily převážně na posilování občanského sektoru, včetně participace mladých, a svoobodných médií.⁶⁷

Pokud jde o prostředky, které směřovaly v letech 2004–2014 do sousedství EU v rámci bilaterální pomoci, do východního sousedství směřovalo 14 % české pomoci a na západní Balkán 13 %. Podíl bilaterální pomoci do východní Evropy je nižší než v případě Polska, které v uvedeném období poskytlo tomuto regionu 33 % celkové bilaterální pomoci, ale vyšší než v případě Maďarska (10 %) a Slovenska (6 %).⁶⁸ Je potřebné dodat, že bilaterální pomoc tvoří v případě všech čtyř států menší část celkové rozvojové spolupráce – multilaterální pomoc dosahovala v první dekádě členství v EU v případě České republiky 61 %, Maďarska 70 %, Polska 73 % a Slovenska 68 %.⁶⁹

STÁTY VÝCHODNÍHO PARTNERSTVÍ V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VEŘEJNÝ A MEDIÁLNÍ PROSTOR

Ve srovnání s předchozím rokem byl zájem české veřejnosti o dění na Ukrajině nižší – a to jednak v důsledku uklidnění situace na Ukrajině a tedy nižšího mediálního po-

krytí a jednak nastolením nových témat, zejména uprchlické krize a bezpečnostních obav souvisejících s útoky Islámského státu.⁷⁰

V diskusi o veřejném a mediálním zázemí je nutno zmínit jeden obzvlášť znepokojující faktor. Na jedné straně česká diplomacie, akademici a think tanky hovoří o východní Evropě zejména, pokud jde o její vztah k EU (asociace, hlubší integrace, reformy, případně sdílení české zkušenosti). Na straně druhé, evropská integrace jako celek nemá u Čechů velké sympatie.

Česká veřejnost má k přijímání uprchlíků negativní postoj – v září 2015 bylo proti přijetí uprchlíků z válečných oblastí 50 % dotázaných a v prosinci 2015 až 60 %.⁷¹ Ukrajinci ale získávají více sympatií než lidé z Blízkého východu a severní Afriky, v září i v prosinci 2015 by s přijetím ukrajinských uprchlíků souhlasilo 43 % dotázaných, přičemž blízkovýchodní a severoafrické uprchlíky by v září uvítalo 25 % a v prosinci pouze 16 % dotázaných.⁷² Ukrajina se přitom netěší velkým sympatiím Čechů, na podzim 2015 ji jako „velmi sympatickou“ vyhodnotily pouze 4 % dotázaných a celková známka na škále 1 (nejlepší) – 5 (nejhorší) byla 3,16.⁷³

Změnu mediálního zájmu je možno sledovat i na nominacích a vítězích Novinářské ceny – dominovaly příspěvky zabývající se uprchlickou krizí.⁷⁵

V sběru dat pro Eurobarometr 84 na podzim 2015 se ukázalo, že jenom třetina (35 %) Čechů cítí „sounáležitost“ s Evropskou unií, ve srovnání s evropským průměrem 49 %.⁷⁶ I když se řada občanů ČR cítí být Evropany nebo občany EU, neznamená to podporu hlubší integrace nebo společného postupu navenek (EU ke třetím stranám). Pro ilustraci paradoxního postoje k integraci a solidaritě: stejné šetření ukázalo, že i když Češi považují svobodu pohybu za nejvyšší přidanou hodnotu EU, imigraci směrem do ČR projevují nejmenší náklonnost z celé EU 28. Jenom 39 % z nich by uvítalo migranty z jiných členských zemí (průměr EU je přitom 55 %) a 14 % migranty z jiných zemí.⁷⁷ Podpora pro rozšiřování Unie je u Čechů na úrovni 31 % (průměr EU je 53 %).⁷⁸

V dubnovém šetření CVVM se ukázalo, že pokud jde o praktické dopady členství v Evropské unii, mají Češi v řadě oblastí „nevyhraněný názor“.⁷⁹ V tom samém měsíci jenom 4 % respondentů na dotaz „Věříte, že rozhodnutí EU jsou v zájmu lidí, jako jste vy?“, odpovědělo „rozhodně věřím“, 25 % odpovědělo „docela věřím“, 39 % „moc tomu nevěřím“, 28 % nevěřilo vůbec a 5 % odpovědělo „nevím“. Zajímavé je, že ve srovnání s předchozími lety (nejstarší data z roku 2004) jsou čísla téměř totožná: „rozhodně věřím“ se za jedenáct let pohybovalo na škále 2–5 %, „docela věřím“ na škále 25–32 %, „moc tomu nevěřím“ 41–54 %, „vůbec tomu nevěřím“ 12–23 % a „nevím“ 4–9 %.⁸⁰

Na hodnocení evropské integrace se mohli v uplynulém roce podepsat vyjádření předních politiků, kteří zejména v otázkách souvisejících s uprchlickou krizí často používali protibruselskou kartu a opakovali, že Česká republika by si neměla nechat diktovat kvóty. Na dokreslení veřejné atmosféry třeba dodat, že prezident Miloš Zeman byl českou veřejností vyhodnocen jako nejvýraznější osobnost roku 2015 s 58,5 % hlasů, na druhém místě byl Andrej Babiš s 42 %, premiér Bohuslav Sobotka na třetím s 19 %. V roce 2014 bylo pořadí stejné, procenta se jmenň lišila – Zeman 57,5 %, Babiš 40 % a Sobotka 14,5 %.⁸¹

Zajímavý je i pohled na důvěru lídrům na mezinárodní scéně. V prosinci 2015 získal Vladimir Putin s 24 % víc důvěry než Angela Merkel (19 %), Donald Tusk (15 %) nebo Petro Porošenko (8 %). Pro doplnění, Putinovi „nedůvěřuje“ 64 %, Merkelové 68 %, Tuskovi 25 % a Porošenkovi 43 % otázaných.⁷⁴

Dalším faktorem, který se mohl podepsat na hodnocení evropské integrace, jsou propagandistické nástroje Ruské federace.⁸² Vliv webových stránek, které šíří manipulace na veřejné mínění, však v sledovaném období nebyl podroben hlubšímu akademickému zkoumání a, i v kontextu výše uvedených dat, která ukazují, že česká společnost má o svém evropanství dlouhodobé pochybnosti, ho lze stěží považovat za hlavní, resp. zásadní faktor.

ZÁVĚR

I když v roce 2015 dominovala české debatě o sousedské politice Evropské unie spíš jižní dimenze (Středomoří), a to zejména v souvislosti s uprchlickou krizí, ve východní politice došlo k několika změnám. Východní partnerství bylo jako priorita ukotveno v nových koncepcích – zahraničněpolitické i koncepci pro působení v EU. Země Východního partnerství patřily k popředním příjemcům české rozvojové pomoci, v případě Ukrajiny jde o zásadní posun ve srovnání s obdobím před vypuknutím konfliktu v zimě 2013.

V rámci stranické soutěže nedocházelo k takové politizaci jako loni (s výjimkou odmítání KSČM podpořit asociální smlouvu s Gruzii a Ukrajinou) a i debata o sankcích byla mírnější. Nejkontroverznější výroky, často v protikladu s oficiálně deklarovanou politikou České republiky, pocházely z dílny prezidenta Zemana, který je zároveň nejpoblárnějším českým politikem.

Na půdě Rady EU a v rámci V4 Česká republika prosazovala politiku pokračování integrace s východní Evropou, a to jak v rámci programů podpory reforem, které by země, které o to projeví zájem, přiblížily standardům EU, tak v bezpečnostních aspektech včetně bezpečnosti energetické. Hlavním předmětem zájmu byla Ukrajina a důležitým rámcem zahraničněpolitického uvažování o probíhajícím konfliktu s Ruskem byly principy OBSE ustanovující teritoriální integritu jako jeden ze základních kamenů míru v Evropě.

Z hlediska dalšího vývoje se jako nejproblematictější aspekt české východní politiky jeví nejistota ČR ohledem jejího místa v EU. Průzkumy veřejného mínění i vyjádření řady předních politiků ukazují, že Česká republika i po více než dekádě po vstupu do Unie tápe v jasné identifikaci přínosů členství a v mechanismu plnění práv a povinností, které z něj vyplývají. Vzhledem na fakt, že zahraničněpolitické ambice ČR směrem k východní Evropě jsou úzce spojeny s evropskou integrací regionu a úspěch různých sektorových politik včetně obchodní se přímo váže na politickou integraci, zmíněné nejistoty s ohledem na místo České republiky v Evropě nejsou pro východní politiku země dobrou zprávou.

Poznámky

- ¹ Vláda ČR: *Programové prohlášení vlády ČR*, 14. 2. 2014. On-line: www.vlada.cz/cz/media-centrum/dulezite-dokumenty/programove-prohlaseni-vlady-cr-115911/.
- ² Gaub, Florence–Popescu, Nicu (2015): *The EU Neighbors 1995–2015: Shades of Grey*. Chaillot Paper No. 136. Paris: European Union Institute for Security Studies.
- ³ K diskusi o směřování zahraniční politiky po nástupu nové vlády viz Najšlová, Lucia (2015): Státy Východního partnerství v české zahraniční politice. In: Kořan, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2014. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 188–210.
- ⁴ Vláda ČR: *Bezpečnostní strategie České republiky*, 4. 2. 2015. On-line: www.vlada.cz/assets/ppov/brs/dokumenty/bezpecnostni-strategie-2015.pdf.
- ⁵ Tamtéž, čl. 51.
- ⁶ Vláda ČR: *Koncepce politiky ČR v EU: aktivní a srozumitelná ČR v jednotné Evropě*, 27. 4. 2015. On-line: www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Koncepce-CR-v-EU.pdf.
- ⁷ Tamtéž.
- ⁸ Tamtéž.
- ⁹ MZV ČR: *Koncepce zahraniční politiky ČR*, 13. 7. 2015. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/analzy_a_koncepce/koncepce_zahranicni_politiky_cr.html.
- ¹⁰ Tamtéž.
- ¹¹ Nicolaïdīs, Kalypso–Howse, Robert (2002): „This is My EUtopia“: Narrative as Power. *Journal of Common Market Studies*, 40 (4): 767–792.
- ¹² MZV ČR: *Koncepce zahraniční politiky ČR*, op. cit.
- ¹³ MZV ČR: *Koncepce podpory lidských práv a transformační spolupráce*, 2015, s. 11. On-line: www.mzv.cz/file/1610424/Koncepce_podpory_lidskych_prav_a_transformacni_spoluprace.pdf.
- ¹⁴ MZV ČR: *Program Transformační spolupráce*, 16. 9. 2015. On-line: www.mzv.cz/file/1610427/Program_transformacni_spoluprace.pdf.
- ¹⁵ MZV ČR: *Prohlášení ústavních činitelů ke koordinaci zahraniční politiky*, 17. 2. 2015. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/x2015_02_17_prohlaseni_ustavnich_cinitelu.html.
- ¹⁶ Kmoníček: *IS se zničí sám, má to ve svém matrixu*. TÝDEN.cz, 4. 10. 2015. On-line: www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/kmonicek-is-se-znici-sam-ma-to-ve-svem-matrixu_357827.html.
- ¹⁷ Rozhovor prezidenta republiky pro Parlamentní listy. Hrad.cz, 8. 3. 2015. On-line: www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/vybrane-projevy-a-rozhovory/rozhovor-prezidenta-republiky-pro-parlamentni-listy-2-11583.
- ¹⁸ Zeman k Muslimům: *Když se neumíte adaptovat, vraťte se domů*. Deník.cz, 10. 1. 2015. On-line: www.denik.cz/z_domova/milos-zeman-kdyz-se-neumite-adaptovat-vratte-se-domu-20150110.html.
- ¹⁹ Česko si připomínalo 17. listopad. Rozhlas.cz, 17. 11. 2015. On-line: www.rozhlas.cz/zpravy/politika/zprava/zeman-si-pripomene-17-listopad-na-albertove-sobotka-podekuje-dobrovolnikum--1555048.
- ²⁰ Konvička obviněn z podněcování nenávisti. TÝDEN.cz, 24. 11. 2015. On-line: www.tyden.cz/rubriky/domaci/konvicka-obvinen-z-podnecovani-k-nenavisti_363450.html.
- ²¹ Sobotka: Zeman šíří nenávist. iHNED.cz, 20. 11. 2015. On-line: archiv.ihned.cz/c1-64883810-sobotka-zeman-siri-nenavist. Celý rozhovor dostupný on-line: www.bohuslavsobotka.cz/cs/b-sobotka-zeman-me-nastval.
- ²² European Parliament: Briefing: Minsk Peace Agreement – Still to Be Consolidated on the Ground, 12. 2. 2015. On-line: www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-Briefing-548991-Minsk-peace-summit-FINAL.pdf.
- ²³ UN Security Council: Resolution 2202 (2015) Adopted by the Security Council at its 7384th Meeting, 17. 2. 2015. On-line: www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2202.pdf.

- ²⁴ OBSE: OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine: The Facts, 26. 4. 2016. On-line: www.osce.org/ukraine-smm/116879?download=true; OBSE: Daily and Spot Reports from the Special Monitoring Mission to Ukraine, 2015–2016. On-line: www.osce.org/ukraine-smm/reports.
- ²⁵ ECFR: Minsk Monitor, 11. 12. 2015. On-line: www.ecfr.eu/wider/minsk.
- ²⁶ European Council: 17th EU-Ukraine Summit: Joint Statement, 27. 4. 2015. On-line: www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/04/27-joint-statement-eu-ukraine-summit/.
- ²⁷ European Council: Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit, Riga 21–22 May, 22. 5. 2015. On-line: www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2015/05/21-22/.
- ²⁸ Bottger, Katrin–Ghinea, Christian: *Elements for an Eastern Partnership Plus*. IEP Policy Brief No 3/2016, 17. 6. 2015. On-line: iep-berlin.de/en/wp-content/uploads/sites/2/2015/06/IEP_PolicyBriefNo3_B%C3%B6ttger_Ghinea.pdf.
- ²⁹ Council of the EU: Belarus: EU Suspends Restrictive Measures Against Most Persons and All Entities Currently Targeted, 29. 10. 2015. On-line: www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/10/29-belarus/; Council of the EU: Council Conclusions on Belarus, 15. 2. 2016. On-line: www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/02/15-fac-belarus-conclusions/.
- ³⁰ European Commission: Review of the European Neighborhood Policy, SWD(2015) 500 final, 18. 11. 2015. On-line: ec.europa.eu/enp/documents/2015/151118_joint-communication_review-of-the-enp_en.pdf.
- ³¹ Index svobody tisku Reportérů bez hranic za uplynulé tři roky je dostupný on-line: index.rsf.org/#/.
- ³² Legatum Institute: Prosperity Index, 2015. On-line: media.prosperity.com/2015/pdf/publications/PI2015Brochure_WEB.pdf.
- ³³ Czech presidency of the V4: 2015–2016 Czech Presidency: V4 Trust – Program for the Czech Presidency of the Visegrad Group (July 2015–June 2016). On-line: www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs/20152016-czech.
- ³⁴ V4: Conclusions from the Meeting of Foreign Affairs Committees of V4 Parliaments, 25. 2. 2015. On-line: www.visegradgroup.eu/calendar/2015/conclusion-from-the.
- ³⁵ V4: The Visegrad Group Statement on the Eastern Partnership, 15. 5. 2016. On-line: www.visegradgroup.eu/calendar/2015/the-visegrad-group-joint.
- ³⁶ V4: Co-Chairs’ Statement Slovakia and Denmark: 3rd Meeting of Foreign Ministers of the Visegrad, Nordic and Baltic States, V4, 12.–13. 3. 2015. On-line: www.visegradgroup.eu/calendar/2015/co-chairs-statement.
- ³⁷ V4: Joint Communiqué of the Visegrad Group Ministers of Defence, V4, 23. 4. 2015. On-line: [www.visegradgroup.eu/calendar/2015/joint-communicue-of-the;Od ledna bude obranu EU posilovat bojová skupina V4. Tvoří ji 3700 vojáků](http://www.visegradgroup.eu/calendar/2015/joint-communicue-of-the;Od%20ledna%20bude%20obranu%20EU%20posilovat%20bojov%C3%A1%20skupina%20V4.%20Tvo%C3%99%C3%AD%20ji%203700%20voj%C3%A1k%C3%BD). Rozhlas.cz, 29. 12. 2015. On-line: www.rozhlas.cz/zpravy/evropskaunie/_zprava/od-ledna-bude-obranu-eu-posilovat-bojova-skupina-v4-tvori-ji-na-3700-vojaku--1568975.
- ³⁸ V4: V4 Ministers in a Joint Article: We Offer You Our Helping Hand on the EU Path, 11. 11. 2015. On-line: www.visegradgroup.eu/calendar/2015/v4-ministers-in-joint.
- ³⁹ International Visegrad Fund: Visegrad 4 Eastern Partnership Program. On-line: visegradfund.org/grants/v4eap/visegrad-university-studies-grants-eap/.
- ⁴⁰ Chronologický přehled schůzek je k dispozici v Bulletinu Zahraniční politika ČR, MZV ČR. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizační_struktura/utvary_mzv/oazi/_mesicnik_zahranicni_politika_ceske.html.
- ⁴¹ Rusko zakázalo vstup Schwarzenbergovi, Štětinovi či Fülemu. Ceskatelevize.cz, 30. 5. 2016). On-line: www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1532532-rusko-zakazalo-vstup-schwarzenbergovi-stetinovi-ci-fulemu.
- ⁴² MZV ČR: Bulletin Zahraniční politika, IV–VI 2015. Fakta, s. 147, 19. 5. 2015. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizační_struktura/utvary_mzv/oazi/_mesicnik_zahranicni_politika_ceske.html.

- ⁴³ Poslanecká sněmovna PČR: 26. schůze, 159. hlasování, 9. 4. 2015. Dohoda o přidružení mezi státy EU a ES pro atom. energii a Moldavskou republikou. On-line: [www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?g=60725 & l=cz](http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?g=60725&l=cz).
- ⁴⁴ Poslanecká sněmovna PČR: 27. schůze, 62. hlasování, 29. 4. 2015. Dohoda o přidružení mezi státy EU a ES pro atom. energii a Gruzii. On-line: [www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?g=60839 & l=cz](http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?g=60839&l=cz).
- ⁴⁵ MZV ČR: Bulletin Zahraniční politika, IV–VI 2015. Fakta, s. 20, 19. 5. 2015. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/oazi/_mesicnik_zahranicni_politika_ceske.html.
- ⁴⁶ *Poslanci po vyostřené debatě schválili asociační dohodu mezi EU a Ukrajinou*. Ceskatelevize.cz, 18. 9. 2015. On-line: www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1586720-poslanci-po-vyostrene-debate-schvalili-asociacni-dohodu-mezi-eu-a-ukrajinou.
- ⁴⁷ Poslanecká sněmovna PČR: 31. schůze, 99. hlasování, 17. 9. 2015. Dohoda o přidružení mezi státy EU a ES pro atomovou energii a Ukrajinou. On-line: [www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?g=61385 & l=cz](http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?g=61385&l=cz).
- ⁴⁸ *Prezident Zeman podepsal asociační dohodu mezi EU a Ukrajinou*. Rozhlas.cz, 4. 11. 2015: On-line: www.rozhlas.cz/zpravy/evropskaunie/_zprava/prezident-zeman-podepsal-asociacni-dohodu-mezi-eu-a-ukrajinou--1550990.
- ⁴⁹ *KSČM zabzdila schvalování dohody o přidružení Ukrajiny k EU*. Aktualne.cz, 19. 5. 2015. On-line: zpravy.aktualne.cz/domaci/politika/kscm-zabzdila-schvalovani-dohody-o-pridruzeni-ukrajiny-k-eu/r-9a87810afe3611e4ba38002590604f2e/.
- ⁵⁰ *KSČM: Vyjádření JUDr. Vojtěcha Filipa k dění na Ukrajině*, 25. 7. 2015. On-line: www.kscm.cz/aktualne/aktuality/vyjadreni-judr-vojtecha-filipa-k-deni-na-ukrajine.
- ⁵¹ *MV ČR: Mezinárodní ochrana v České republice 2015 – roční statistický přehled*, s. 10–11, 2016. On-line: www.mvcr.cz/clanek/mezinarodni-ochrana-253352.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d.
- ⁵² Tamtéž, s. 4–5.
- ⁵³ *ČSÚ: Cizinci v ČR – bez azylantů – cizinci celkem podle státního občanství k 31. 12. 2015*. On-line: www.czso.cz/documents/11292/27914491/1512_c01t01.pdf/7e9ea54d-13c8-4a41-bffa-bfe518d66ddc?version=1.0.
- ⁵⁴ Poslanecká sněmovna PČR: Mládek, Jan: Vystoupení v rozpravě k vládnímu návrhu, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací Dohoda o přidružení mezi Evropskou unií a Evropským společenstvím pro atomovou energii a jejich členskými státy na jedné straně a Gruzii na straně druhé, 12. 3. 2015. On-line: www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/026schuz/s026091.htm.
- ⁵⁵ MPO ČR: *Zpráva o plnění Exportní strategie České republiky za rok 2015*, 13. 4. 2016. On-line: www.businessinfo.cz/cs/clanky/zprava-o-plneni-exportni-strategie-ceske-republiky-za-rok-2015-76632.html.
- ⁵⁶ Tamtéž, s. 5.
- ⁵⁷ MPO ČR: *Hlavní tendence průmyslu v roce 2014 a úvahy o dalším vývoji*, 6. 5. 2015. On-line: www.mpo.cz/dokument157894.html, s. 7; Najšlová, Lucia (2015): Státy Východního partnerství v české zahraniční politice, op. cit.
- ⁵⁸ *Zpráva o plnění Exportní strategie České republiky za rok 2015*, op. cit, s. 7.
- ⁵⁹ Tamtéž, s. 10.
- ⁶⁰ MPO ČR: *Ministr Jan Mládek navštíví Ázerbájdžán a podpoří české exportéry*, 27. 2. 2015. On-line: www.mpo.cz/dokument156230.html.
- ⁶¹ MZV ČR: *Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2015*, 23. 6. 2016. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publikace/vyrocní_prehledy/informace_o_zahranicni_rozvojove_7.html.
- ⁶² Tamtéž.
- ⁶³ OECD: *Aid at a Glance Charts – Interactive Summary Charts by Aid (ODA) Recipients*, Moldova, 27. 2. 2016. On-line: public.tableau.com/views/OECDACidataglancebyrecipient_new/Recipients?:embed=y&:display_count=yes&:showTabs=y&:toolbar=no&:showVizHome=no.

- ⁶⁴ ČRA: *Modernizace systému veřejného vzdělávání na Ukrajině*, 2015. On-line: www.czda.cz/cra/projekty/ukrajina/modernizace-systemu-verejneho-vzdelavani-na-ukrajine.htm.
- ⁶⁵ Vláda ČR: Usnesení vlády České republiky ze dne 12. března 2014 č. 167 o poskytnutí pomoci Ukrajině při její obnově a podpoře její demokratické transformace v obdob let 2014 až 2016. On-line: apps.odok.cz/attachment/-/down/VPRA9HBBDDZIX.
- ⁶⁶ MZV ČR: *Humanitární pomoc ČR poskytnutá do zahraničí v roce 2015*, 7. 4. 2016. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/humanitarni_pomoc/vyrocní_souhrny_hp/humanitarni_pomoc_cr_poskytnuta_do_2.html.
- ⁶⁷ Podrobný rozpis projektů, implementačních organizací a přidělených prostředků je k nalezení v Informaci o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2015. Příloha 3. MZV ČR, 23. 6. 2016. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publikace/vyrocní_prehledy/informace_o_zahranicni_rozvojove_7.html.
- ⁶⁸ Najšlová, Lucia–Balcer, Adam–Murray, Rebecca–Végh, Zsuzsanna (2016): *Should We Upgrade the V4-Turkey Dialogue?* EU Frontiers Policy Paper No. 13, Centre for EU Neighborhood Studies. Budapest: Central European University, s. 20. On-line: cens.ceu.edu/sites/cens.ceu.edu/files/attachment/article/633/policypaperno13eufrontiersnajslova.pdf.
- ⁶⁹ Tamtéž, s. 21.
- ⁷⁰ CVVM: *Postoj české veřejnosti k dění na Ukrajině – říjen 2015*, 10. 11. 2015. On-line: cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7444/f3/pm151110.pdf.
- ⁷¹ CVVM: *Postoje české veřejnosti k přijímání uprchlíků – prosinec 2015*, 21. 1. 2016. On-line: cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7490/f3/pm160121.pdf.
- ⁷² Tamtéž.
- ⁷³ CVVM: *Sympatie české veřejnosti k některým zemím – prosinec 2015*, 3. 2. 2016. On-line: cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7498/f3/pm160203.pdf.
- ⁷⁴ CVVM: *Důvěra vybraným politikům v mezinárodním kontextu – prosinec 2015*, 27. 1. 2016. On-line: cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7494/f3/pm160127.pdf.
- ⁷⁵ OSF: *Novinářská cena 2015 zná své vítěze*, 4. 5. 2016. On-line: www.novinarskacena.cz/tiskove_zpravy/novinarska-cena-2015-zna-sve-viteze/.
- ⁷⁶ European Commission: *Standard Eurobarometer 84. National Report: Czech Republic*, 2015. On-line: ec.europa.eu/COMMFrontOffice/PublicOpinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2098.
- ⁷⁷ Tamtéž, s. 8.
- ⁷⁸ Tamtéž, s. 9.
- ⁷⁹ CVVM: *Občané o přijetí eura a dopadech vstupu ČR do EU – duben 2015*, 12. 5. 2015. On-line: cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7382/f3/pm150512.pdf.
- ⁸⁰ CVVM: *Hodnocení evropské integrace – duben 2015*, 6. 5. 2015. On-line: cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7381/f3/pm150506.pdf.
- ⁸¹ CVVM: *Nejvýraznější osobnost roku 2015*, 10. 3. 2016. On-line: cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7520/f3/ps160310.pdf.
- ⁸² *Současná ruská propaganda: na českou společnost nemá dramatický dopad, ale...* Radio Wave, 12. 11. 2015. On-line: www.rozhlas.cz/radiowave/spolecnost/_zprava/soucasna-ruska-propaganda-na-ceskou-spolecnost-nema-dramaticky-dopad-ale--1554114; Gregor, Miloš–Vejvodová, Petra (2016): *Analýza manipulativních technik na vybraných českých serverech*. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy university. On-line: www.academia.edu/26046763/V%C3%BDzkumn%C3%A1_zpr%C3%A1va_Anal%C3%BDza_manipulativn%C3%ADch_tech_nik_na_vybran%C3%BDch_%C4%8Desk%C3%BDch_serverech.